

Διωγμοί ελληνικών πληθυσμών στα βουλγαρικά παράλια του Εύξεινου Πόντου, 1906

Summary :

Το καλοκαίρι του 1906 εκδηλώθηκε ανθελληνικό κίνημα σε πόλεις και χωριά της Βουλγαρίας όπου υπήρχαν ελληνικές κοινότητες, ιδιαίτερα στα παράλια του Εύξεινου Πόντου και στην Ανατολική Ρωμυλία. Οργανώθηκαν συλλαλητήρια με συνθήματα και ψηφίσματα, καταπατήθηκαν και καταστράφηκαν κοινοτικές και ιδιωτικές περιουσίες, έγιναν βιαιότητες και λεηλασίες. Συνέπεια αυτών των διωγμών ήταν η διάλυση των ελληνικών κοινοτήτων, η καταπάτηση της περιουσίας τους και η μετανάστευση πολλών Ελλήνων από τη Βουλγαρία.

Date

Ιούλιος και Αύγουστος 1906

Geographical Location

Ανατολική Ρωμυλία – Βουλγαρικά παράλια Εύξεινου Πόντου

1. Στόχοι και μέσα της βουλγαρικής αφομοιωτικής πολιτικής (1885-1904)

Μετά την προσάρτηση της υπό οθωμανικό έλεγχο αυτόνομης επαρχίας της Ανατολικής Ρωμυλίας στη βουλγαρική ηγεμονία (1885) επιδιώχθηκε η αφομοίωση του ελληνικού στοιχείου με διάφορους τρόπους. Η βουλγαρική αφομοιωτική πολιτική εφαρμόστηκε κυρίως από το Εθνικό Φιλελεύθερο Κόμμα, που συνδύαζε εθνικιστική και φιλελεύθερη ιδεολογία, στηριζόταν σε διάφορα πατριωτικά σωματεία και κυβέρνησε τη χώρα κατά τα χρονικά διαστήματα 1886-1894 και 1903-1908. Η αφομοιωτική διαδικασία κατευθύνθηκε από την κυβέρνηση και την κεντρική διοίκηση και εκδηλώθηκε στην εκπαίδευση, στη στελέχωση του κρατικού μηχανισμού, στο στρατό και στα εκκλησιαστικά ζητήματα.¹

Για το σκοπό αυτό το βουλγαρικό κράτος έλαβε μια σειρά από μέτρα, όπως:

A) Το διάταγμα που αφορούσε στην εφαρμογή του άρθρου 10 του νόμου Ζίφκωφ «περί δημοσίας εκπαιδευσεως» του 1891. Σύμφωνα με αυτό το άρθρο, «τα τέκνα των Βουλγάρων υπηκόων των διαφόρων χριστιανικών ομολογιών λαμβάνουν την πρωτοβάθμια εκπαίδευσή τους στη βουλγαρική γλώσσα». Ο νόμος Ζίφκωφ σήμαινε κατάργηση κυρίως της [ελληνικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης](#). Λόγω των έντονων διαμαρτυριών, τόσο των ελληνικών κοινοτήτων και των εκκλησιαστικών αρχών όσο και των διπλωματικών πρακτόρων της Ελλάδας, το άρθρο 10 δεν εφαρμόστηκε στα ελληνικά σχολεία πριν από το Σεπτέμβριο του 1906.²

B) Οι βουλγαρικές αρχές αρνούσαν να αναγνωρίσουν τις ελληνικές ορθόδοξες κοινότητες ως νομικά πρόσωπα, με συνέπεια τη δήμευση κοινοτικών περιουσιών και την αρπαγή πατριαρχικών εκκλησιών. Κατά τη δεκαετία του 1890 πατριαρχικοί ναοί, μοναστήρια, εκκλησιαστική και κοινοτική περιουσία των Ελλήνων σε διάφορες περιοχές της Βουλγαρίας καταλαμβάνονται και δεν επιστρέφονται ποτέ.³

Η άνοδος του βουλγαρικού εθνικισμού στα τέλη του 19ου αιώνα, τα καταπιεστικά μέτρα σε βάρος των Ελλήνων και η κορύφωση της ελληνοβουλγαρικής αντιπαλότητας στη Μακεδονία οδηγούν στους ανθελληνικούς διωγμούς του 1906. Κατά τη δεύτερη διακυβέρνηση του Εθνικού Φιλελεύθερου Κόμματος (1903-1908), η μείωση των εισοδημάτων των εργατών προκάλεσε εργατικές απεργίες, φοιτητικά συλλαλητήρια και αναταραχές στα αστικά κέντρα, που κορυφώθηκαν με τους ανθελληνικούς διωγμούς του καλοκαιριού του 1906.⁴

2. Οι ανθελληνικές διώξεις του 1906

Οι κυβερνητικές εφημερίδες ήδη από το 1905 προετοίμαζαν το έδαφος για ανθελληνικές διώξεις, εξάπτοντας τα πνεύματα. Επιπλέον, ο ανθελληνικός διωγμός που οργανώθηκε το 1905 στη Ρουμανία με απελάσεις Ελλήνων εμπόρων, συλλαλητήρια και λεηλασίες ελληνικών καταστημάτων, συντέλεσε στην οργάνωση ανάλογων διωγμών στη Βουλγαρία.⁵

Διωγμοί ελληνικών πληθυσμών στα βουλγαρικά παράλια του Εύξεινου Πόντου, 1906

Προοίμιο των βίαιων γεγονότων του καλοκαιριού του 1906 ήταν τα γεγονότα της [Βάρνας](#) τον Απρίλιο του ίδιου χρόνου. Στα τέλη Απριλίου, όταν έγιναν τα εγκαίνια του λιμανιού της Βάρνας, Βούλγαροι μαθητές προκάλεσαν καταστροφές στην ελληνική συνοικία, ενώ ανάλογα επεισόδια επαναλήφθηκαν κατά τη γιορτή των Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου.⁶

Στις αρχές Ιουνίου του 1906 παρεμποδίζεται από τις βουλγαρικές αρχές η άφιξη του νέου πατριαρχικού [μητροπολίτη Βάρνας](#) Νεόφυτου, ενώ κατά την επάνοδό του λιθοβολήθηκε και εξυβρίστηκε από τον όχλο, όταν προσπάθησε να προσεγγίσει το λιμάνι της πόλης. Μάλιστα, ο εξαγριωμένος όχλος έφτασε μέχρι το σημείο να περιφέρει στην πόλη ένα γαϊδουράκι, με κάλυμμα στην πλάτη του πάνω στο οποίο ήταν γραμμένες με λατινικά στοιχεία οι λέξεις: “Metropolit Gaïdouris, Eleusus, Elada”. Χαρακτηριστικό των ακροτήτων που έγιναν ήταν η κυκλοφορία αργότερα ενός εικονογραφημένου δελταρίου με φωτογραφία του εν λόγω γαϊδαρού και λεζάντα: «Η υποδοχή του Μητροπολίτη Βάρνας».⁷

Η ένταση και οι ταραχές στην πόλη γενικεύθηκαν με την προκλητική παρουσία ομάδων Βουλγαρομακεδόνων και την κατάληψη και λεηλασία του ελληνικού νοσοκομείου και των ναών του Αγίου Γεωργίου, Αγίου Νικολάου και Αγίας Παρασκευής. Στα ελληνικά καταστήματα της Βάρνας είχαν κολλήσει έντυπο που έγραφε: «Βούλγαρε, αυτό το μαγαζί είναι ελληνικό. Δεν επιτρέπεται η συναλλαγή». Η λεηλασία των ελληνικών καταστημάτων αποφεύχθηκε χάρη στην επέμβαση των Ευρωπαίων προξένων και τις συνεχείς πιέσεις των Ελλήνων κατοίκων στο νομάρχη, ο οποίος διέταξε την αστυνομία να λάβει μέτρα.⁸

Στη συνέχεια, το επίκεντρο της ανθελληνικής εκστρατείας μεταφέρθηκε στη Φιλιπούπολη (Πλόβντιφ) και πρωτοστάτησαν σ’ αυτή ο βουλγαρικός «Πατριωτικός Σύνδεσμος» της Φιλιπούπολης και ο σύλλογος «Βούλγαρος Φιλογενής» που είχε ιδρυθεί από τον Πέταρ Δραγούλεφ με στόχο την «εθνική αυτοσυνειδησία των Βουλγάρων». Αυτός ο σύλλογος είχε ήδη διοργανώσει ανθελληνικά συλλαλητήρια σε διάφορες πόλεις, τα οποία είχαν συνοδευτεί από αρπαγές και καταστροφές ελληνικών περιουσιών. Στις 16 Ιουλίου, το συλλαλητήριο και οι θεαματικές ανθελληνικές εκδηλώσεις στη Φιλιπούπολη εξελίχθηκαν σε λεηλασίες, πυρπολήσεις και βανδαλισμούς σε βάρος ελληνικών εκκλησιών, σχολείων, κοινοτικών κτηρίων, καταστημάτων, εργοστασίων και σπιτιών. Οι Βούλγαροι κατέλαβαν πέντε ελληνικές εκκλησίες, το μητροπολιτικό μέγαρο και τα υπόλοιπα κτήρια της κοινότητας, ενώ οι υλικές ζημιές ήταν τεράστιες.⁹

Οι διωγμοί εξαπλώθηκαν σε όλα τα υπόλοιπα αστικά κέντρα με ελληνικό πληθυσμό – Στενήμαχο, Καβακλή, [Αγχιάλο](#) κ.α. Συγχρόνως με τη Φιλιπούπολη οργανώθηκε ανθελληνικό συλλαλητήριο στον [Πύργο \(Μπουργκάς\)](#). Μόλις έφτασαν τα νέα για τα γεγονότα στη Φιλιπούπολη, άρχισαν λεηλασίες ελληνικών σχολείων, εκκλησιών και ιδιωτικών περιουσιών. Στις 23 Ιουλίου ομάδες Βουλγάρων κατέλαβαν την ελληνική εκκλησία και το σχολείο του Ευσταθοχωρίου (κοντά στον Πύργο) όπου ζούσαν 140 ελληνικές οικογένειες.¹⁰

2.1. Η καταστροφή της Αγχιάλου

Το ανθελληνικό κίνημα είχε τραγική κατάληξη στην Αγχιάλο, όπου η ελληνοβουλγαρική διαμάχη είχε οξυνθεί στα τέλη του 19ου αιώνα με αφορμή την κυριότητα του μοναστηριού του Αγίου Γεωργίου. Έπειτα από τα γεγονότα του Πύργου, οι ομάδες Βουλγάρων που είχαν συγκεντρωθεί εκεί από τη Φιλιπούπολη και τη Βάρνα σχεδίαζαν επιδρομή στην Αγχιάλο. Οι Έλληνες κάτοικοί της, αφού ζήτησαν μάταια την προστασία του νομάρχη Πύργου, αποφάσισαν να αμυνθούν με κάθε τρόπο. Έκλεισαν τα καταστήματα της πόλης, έβαλαν ένοπλη φρουρά στην είσοδό της και οχύρωσαν το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου με εκατό οπλισμένους πολίτες. Στις 20 Ιουλίου, κατέλαβε το μοναστήρι βουλγαρικός στρατός για να το περιφρουρήσει και παρέμεινε ως τις 28 του μήνα. Εκείνη τη μέρα, η βουλγαρική εφημερίδα *Kraï* της Αγχιάλου κάλεσε τους Βούλγαρους των γύρω περιοχών να συγκεντρωθούν στην πόλη την Κυριακή 30 Ιουλίου «προς απελευθέρωσιν των εν Αγχιάλω Βουλγάρων από του αφορήτου ζυγού των Ελλήνων της Αγχιάλου». Ο νομάρχης Πύργου στον οποίο τηλεγράφησαν οι Έλληνες απάντησε ότι «ουδεμίαν εύρισκεν εις το άρθρον της *Kraï* πρόκλησιν προκειμένου περί εθνικής και νομίμου πάλης».¹¹

Μετά την αναχώρηση του στρατού, ομάδες Βουλγάρων από τον Πύργο επιτέθηκαν κατά των οπλισμένων Ελλήνων με τη βοήθεια Βουλγάρων υπαλλήλων και οι συγκρούσεις γενικεύθηκαν σε όλη την πόλη. Το απόγευμα, οι Βούλγαροι έβαλαν φωτιά σε διάφορα σημεία της πόλης, προκαλώντας τη φυγή των κατοίκων προς την παραλία. Καταστράφηκαν όλες οι

Διωγοί ελληνικών πληθυσμών στα βουλγαρικά παράλια του Εύξεινου Πόντου, 1906

συνοικίες της πόλης, εκτός από τη συνοικία του «Χριστού» και τη βουλγαρική. Κάηκαν οι εκκλησίες, τα σχολεία, το μητροπολιτικό μέγαρο, ενώ λεηλατήθηκαν τα σπίτια. Ο αριθμός των τραυματιών ήταν μεγάλος και των νεκρών ανεπιβεβαίωτος. Σύμφωνα με ελληνικές εκτιμήσεις, οι νεκροί Έλληνες έφτασαν τους 110. Όσοι γλίτωσαν, διέφυγαν με πλοία προς τη [Μεσημβρία](#), τη [Σωζόπολη](#) και τις τουρκικές ακτές, κι από εκεί προς την Ελλάδα. Οι υλικές καταστροφές των ελληνικών κοινοτικών και ιδιωτικών περιουσιών ήταν τεράστιες.¹²

Την ίδια μέρα έγιναν καταστροφές ελληνικών περιουσιών στον Αετό, το Καρναμπάτ, τη Σήλυμνο κ.α. Στη Μεσημβρία, οι Έλληνες πρόκριτοι και ο δήμαρχος, φοβούμενοι μην πάθουν ανάλογη καταστροφή με την Αγχιάλο, ενέδωσαν στις απαιτήσεις των Βουλγάρων και υπέγραψαν έγγραφο παραχώρησης του ελληνικού ναού και υπαγωγής των Ελλήνων στην εκκλησιαστική δικαιοδοσία της [εξαρχίας](#).¹³

Μετά τα γεγονότα του 1906, πολλοί Έλληνες από την Αγχιάλο, τη Βάρνα, τη Μεσημβρία, τον Πύργο και άλλες πόλεις έφυγαν πρόσφυγες κυρίως προς την Ελλάδα. Μετά το Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο και ιδίως μετά τη Συνθήκη του Νεϊγύ (1919), σχεδόν όλοι οι εναπομείναντες Έλληνες μετανάστευσαν. Το 1930, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης επικύρωσε τη διάλυση 82 ελληνορθόδοξων κοινοτήτων στη Βουλγαρία και 299 βουλγαρικών ορθόδοξων κοινοτήτων στην Ελλάδα.¹⁴

3. Συμπεράσματα

Οι ευθύνες για τα γεγονότα δε βρίσκονται μόνο στα κατώτερα και μεσαία στρώματα της βουλγαρικής κοινωνίας αλλά και στις ανώτερες βαθμίδες της πολιτικής εξουσίας. Αν και τα συλλαλητήρια είχαν προαναγγελλθεί, η κυβέρνηση δεν έλαβε μέτρα για τη ματαίωσή τους· αντίθετα στις παραμονές ο υπουργός Εσωτερικών έφυγε στο εξωτερικό, ενώ οι υπεύθυνοι νομάρχες απουσίαζαν από τις θέσεις τους. Εξάλλου, οι αστυνομικές και στρατιωτικές αρχές δεν επενέβησαν δραστικά για να αποτρέψουν ή να σταματήσουν τα έκτροπα και τις βιαιοπραγίες. Απαντώντας στις διαμαρτυρίες της ελληνικής κυβέρνησης και του [Οικουμενικού Πατριαρχείου](#), η βουλγαρική κυβέρνηση εξέφρασε τη λύπη της για τα επεισόδια, αλλά υποστήριξε πως δεν μπορούσε να διατηρήσει την τάξη και να συγκρατήσει το μαινόμενο πλήθος. Παρά τις ελληνικές διαμαρτυρίες και τις βουλγαρικές υποσχέσεις για τιμωρία των πρωταίτιων και επιστροφή των εκκλησιών και των σχολείων στις κοινότητες, στην ουσία η κατάσταση χειροτέρευσε. Τα σχολεία, οι εκκλησίες - με ελάχιστες εξαιρέσεις - και τα κοινοτικά ακίνητα δεν επιστράφηκαν στους Έλληνες. Με κυβερνητική απόφαση, το Σεπτέμβριο του 1906 εφαρμόστηκε πλήρως το άρθρο 10 του νόμου Ζίφκοφ και καταργήθηκε έτσι η ελληνική πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ τέθηκαν πολύ αυστηροί όροι για τη λειτουργία των δευτεροβάθμιων σχολείων. Παράλληλα, η κυβέρνηση προχώρησε σε απολύσεις Ελλήνων δημοτικών και δημοσίων υπαλλήλων.¹⁵ Σε κάθε περίπτωση, η βουλγαρική κυβέρνηση όχι μόνο δεν εμπόδισε την έκρηξη του ανθελληνικού διωγμού, αλλά τον εκμεταλλεύτηκε για να πετύχει τη διάλυση των ελληνικών κοινοτήτων της Βουλγαρίας.¹⁶

Ο βουλγαρικός τύπος σχεδόν στην πλειοψηφία του δικαιολόγησε τις βιαιότητες ως αντίποινα για τη δράση των ελληνικών ανταρτικών σωμάτων κατά των Βουλγάρων στη Μακεδονία. Όπως έγραψε η *Βечерна Поща* «οι Έλληνες έφτασαν μέχρι τα άκρα με τις προκλήσεις τους και έκαναν το βουλγαρικό έθνος, το πιο ανεκτικό έθνος στην Ευρώπη, να χάσει την υπομονή του».¹⁷ Το Εθνικό Κόμμα, που ήταν αξιωματική αντιπολίτευση, και οι Σοσιαλιστές καταδίκασαν το ανθελληνικό κίνημα και κατέστησαν την κυβέρνηση υπεύθυνη για τις βιαιοπραγίες και τους βανδαλισμούς. Ο τύπος της αξιωματικής αντιπολίτευσης και των Σοσιαλιστών υποστήριξε ότι οι διωγοί ήταν προσχεδιασμένοι από Βούλγαρους εθνικιστές με την υποστήριξη ορισμένων τουλάχιστον υπουργών της κυβέρνησης. Βέβαια, το επίσημο όργανο του Εθνικού Κόμματος επιδοκίμασε τα ψηφίσματα των ανθελληνικών συλλαλητηρίων ως έκφραση της κοινής γνώμης, αλλά υποστήριξε ότι χρειάζεται αλλαγή μεθόδων στην εξωτερική πολιτική.¹⁸

1. Crampton, R. J., *Bulgaria 1878-1918. A History* (New York 1983), σελ. 297, 327· Назърска, Ж., *Българската държава и нейните малцинства (1879-1885)* (София 1999), σελ. 81-180.

Διωγμοί ελληνικών πληθυσμών στα βουλγαρικά παράλια του Εύξεινου Πόντου, 1906

2. Φώτιος, Ειρηνοπούλεως, *Επίσημα έγγραφα και ιστορικά σημειώσεις περί της βουλγαρικής πολιτικής και των βουλγαρικών κακουργιών προς εξόντωσιν του ελλητισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας (1878-1914)* (Αθήνα 1919), σελ. 255-281· Κοτζαγεώργη, Ξ., *Η εκπαιδευτική και πολιτιστική δραστηριότητα των Ελλήνων στην Ανατολική Ρωμυλία (αρχές 19ου αιώνα- 1906)* (Θεσσαλονίκη 1992), σελ. 170-171.
3. Φώτιος, Ειρηνοπούλεως, *Επίσημα έγγραφα και ιστορικά σημειώσεις περί της βουλγαρικής πολιτικής και των βουλγαρικών κακουργιών προς εξόντωσιν του ελλητισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας (1878-1914)* (Αθήνα 1919), σελ. 312-313, 325, 330.
4. Crampton, R. J., "The Second Stambolovist ministry. Public order and internal unrest (1903-1908)", *Bulgarian Historical Review* 10/1 (1982), σελ. 37-40.
5. Τούσας, Α. Σ., *Η βουλγαρική δολιότης και οι ανθελληνικοί διωγμοί εν τη Ανατολική Ρωμυλία (1900-1906)* (Θεσσαλονίκη 1949), σελ. 20.
6. Μαραβελάκης, Μ., Βακαλόπουλος, Α., *Αι προσφυγικά εγκαταστάσεις εν τη περιοχή της Θεσσαλονίκης* (Θεσσαλονίκη 1955), σελ. 17-18.
7. Παππαδάτης, Α. Ι., *Ιστορία-αγώνες-δίκαια του Ελλητισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας* (Αθήνα 1948), σελ. 58.
8. Μαραβελάκης, Μ., Βακαλόπουλος, Α., *Αι προσφυγικά εγκαταστάσεις εν τη περιοχή της Θεσσαλονίκης* (Θεσσαλονίκη 1955), σελ. 18-19.
9. Φώτιος, Ειρηνοπούλεως, *Επίσημα έγγραφα και ιστορικά σημειώσεις περί της βουλγαρικής πολιτικής και των βουλγαρικών κακουργιών προς εξόντωσιν του ελλητισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας (1878-1914)* (Αθήνα 1919), σελ. 368-383, 424-428· Παππαδάτης, Α. Ι., *Ιστορία-αγώνες-δίκαια του Ελλητισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας* (Αθήνα 1948), σελ. 57-65· Σφέτας, Σ., «Οι ανθελληνικοί διωγμοί στην Ανατολική Ρωμυλία κατά το έτος 1906 στα πλαίσια της βουλγαρικής κρατικής πολιτικής», *Βαλκανικά Σύμμεικτα* 5-6 (1993-94), σελ. 83· Εφημ. *Βεχερνα Ποιμα* 1763 (17/30 Ιουλίου 1906), 1764 (18/31 Ιουλίου 1906).
10. Φώτιος, Ειρηνοπούλεως, *Επίσημα έγγραφα και ιστορικά σημειώσεις περί της βουλγαρικής πολιτικής και των βουλγαρικών κακουργιών προς εξόντωσιν του ελλητισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας (1878-1914)* (Αθήνα 1919), σελ. 383, 414· Παππαδάτης, Α. Ι., *Ιστορία-αγώνες-δίκαια του Ελλητισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας* (Αθήνα 1948), σελ. 61.
11. Μαυρομάτης, Δρ., *Η Αγχίαλος μέσ' από τις φλόγες* (Αθήνα 1930), σελ. 11-40.
12. Μαυρομάτης, Δρ., *Η Αγχίαλος μέσ' από τις φλόγες* (Αθήνα 1930), σελ. 11-40· Φώτιος, Ειρηνοπούλεως, *Επίσημα έγγραφα και ιστορικά σημειώσεις περί της βουλγαρικής πολιτικής και των βουλγαρικών κακουργιών προς εξόντωσιν του ελλητισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας (1878-1914)* (Αθήνα 1919), σελ. 414-417· Διαμαντόπουλος, Α. Ν., *Η Αγχίαλος* (Αθήνα 1954), σελ. 138-139· Παπαναστασίου, Ι., *Αι τρομεραί φρικαλεότητες της Αγχιάλου και των λοιπών εν τη Ανατολική Ρωμυλία και Βουλγαρία ελληνικών κοινοτήτων* (Αθήνα 1907), σελ. 51· Σφέτας, Σ., «Οι ανθελληνικοί διωγμοί στην Ανατολική Ρωμυλία κατά το έτος 1906 στα πλαίσια της βουλγαρικής κρατικής πολιτικής», *Βαλκανικά Σύμμεικτα* 5-6 (1993-94), σελ. 84.
13. Φώτιος, Ειρηνοπούλεως, *Επίσημα έγγραφα και ιστορικά σημειώσεις περί της βουλγαρικής πολιτικής και των βουλγαρικών κακουργιών προς εξόντωσιν του ελλητισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας (1878-1914)* (Αθήνα 1919), σελ. 417-418.
14. Βογαζλής, Δ. Κ., «Ελληνικές θρησκευτικές κοινότητες στην Τουρκία, Βουλγαρία και Ανατολική Ρωμυλία», *Αρχείον Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσολογικού Θησαυρού Γ'* (1943-44) σελ. 59-60· Ladas, S. P., *The exchange of Minorities: Bulgaria, Greece and Turkey* (New York 1932), σελ. 157-179.
15. Εφημ. *Βεχερνα Ποιμα* 1824 (17/29 Σεπτεμβρίου 1906)· Association Patriotique des Thraces à Athènes, *Persécution des Grecs en Bulgarie et en Roumelie Orientale* (Αθήνα 1906), σελ. 12-13.
16. Φώτιος, Ειρηνοπούλεως, *Επίσημα έγγραφα και ιστορικά σημειώσεις περί της βουλγαρικής πολιτικής και των βουλγαρικών κακουργιών προς εξόντωσιν του ελλητισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας (1878-1914)* (Αθήνα 1919), σελ. 435-441.
17. Εφημ. *Βεχερνα Ποιμα* 1808 (1/14 Σεπτεμβρίου 1906).
18. Εφημ. *Μυρ* 1901 (21 Ιουλίου 1906), 1904 (25 Ιουλίου 1906), 1906 (27 Ιουλίου 1906), 1912 (4 Αυγούστου 1906)· Εφημ. *Работнически Вестник* 85 (14 Ιουλίου 1906), 88 (27 Ιουλίου 1906)· Φώτιος, Ειρηνοπούλεως, *Επίσημα έγγραφα και ιστορικά σημειώσεις περί της βουλγαρικής πολιτικής και των*

Διωγμοί ελληνικών πληθυσμών στα βουλγαρικά παράλια του Εύξεινου Πόντου, 1906

βουλγαρικών κακουργιών προς εξόντωσιν του ελληνισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας (1878-1914) (Αθήνα 1919), σελ. 382-383, 439-440· Σφέτας, Σ., «Οι ανθελληνικοί διωγμοί στην Ανατολική Ρωμυλία κατά το έτος 1906 στα πλαίσια της βουλγαρικής κρατικής πολιτικής», *Βαλκανικά Σύμμεικτα* 5-6 (1993-94), σελ. 82.

Bibliography :

	Διαμαντόπουλος Α., <i>Η Αγχίαλος</i> , Αθήνα 1954
	Μαραβελάκης Μ., Βακαλόπουλος Α., <i>Αι προσφυγικά εγκαταστάσεις εν τη περιοχή της Θεσσαλονίκης</i> , Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1955
	Crampton Richard, <i>Bulgaria 1878-1918. A History</i> , New York 1983
	Τούσας Αντώνιος, <i>Η βουλγαρική δολιότητα και οι ανθελληνικοί διωγμοί εν τη Ανατολική Ρωμυλία (1900-1906)</i> , Θεσσαλονίκη 1949
	Παπαδάτης Αριστείδης, <i>Ιστορία-αγώνες-δίκαια του Ελληνισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας</i> , Αθήνα 1948
	Назърска Жоржега, <i>Българската държава и нейните малцинства (1879-1885)</i> , София 1999
	Ladas Stephen, <i>The exchange of Minorities: Bulgaria, Greece and Turkey</i> , New York 1932
	Crampton Richard, "The Second Stambolovist Ministry. Public Order and Internal Unrest, 1903-1908.", <i>Bulgarian Historical Review</i> , 10/1, 1982, 37-49

Webliography :

	Πρόσφυγες από την Ανατολική Ρωμυλία στην Αδριανούπολη και το Δεδέαγατς (Αλεξανδρούπολη) κατά τη διάρκεια του μακεδονικού αγώνα http://www.ems.name/Makedonikos_agon_praktika/valsamidis.pdf
--	---

Glossary :

	Βουλγαρικό ζήτημα, το Ο αγώνας των Βουλγάρων για εκκλησιαστική αυτονομία. Οι Βούλγαροι διεκδικούσαν, ήδη από την πέμπτη δεκαετία του 19ου αιώνα, τη σύσταση αυτόνομης εκκλησίας (εξαρχία), που θα διατηρούσε μόνο τυπικούς δεσμούς με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Η κίνηση των Βουλγάρων, που είχε κατά καιρούς την υποστήριξη της Ρωσίας, υπονόμευε, όπως είναι φυσικό, τη θέση του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και γι' αυτό συνάντησε την έντονη αντίδρασή του. Έπειτα από μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις και αφού οι προσπάθειες συμβιβασμού απέτυχαν, η Πύλη εξέδωσε το 1870 φερμάνι με το οποίο αναγνώριζε την ύπαρξη βουλγαρικής εξαρχίας, παρότι το Πατριαρχείο στην τοπική σύνοδο του 1870 την αποκέρυξε ως αιρετική (εθνοφυλετισμός). Όπως είναι εύλογο, ο αγώνας των Βουλγάρων για εκκλησιαστική χειραφέτηση δεν είχε κατ' ουσίαν θρησκευτικό χαρακτήρα, αλλά συνδεόταν με την ανάδυση του βουλγαρικού εθνικισμού, ενώ είχε και σαφείς πολιτικές συνδηλώσεις (βουλγαρική πολιτική ανεξαρτησία).
--	--

Sources

Εφημερίδα *Вечерна Поща* 1763 (17/30 Ιουλίου 1906), 1764 (18/31 Ιουλίου 1906), 1808 (1/14 Σεπτεμβρίου 1906), 1824 (17/29 Σεπτεμβρίου 1906).

Εφημερίδα *Мир* 1901 (21 Ιουλίου 1906), 1904 (25 Ιουλίου 1906), 1906 (27 Ιουλίου 1906), 1912 (4 Αυγούστου 1906).

Εφημερίδα *Работнически Вестник* 85 (14 Ιουλίου 1906), 88 (27 Ιουλίου 1906).

Association Patriotique des Thraces à Athènes, *Persécution des Grecs en Bulgarie et en Roumelie Orientale* (Αθήνα 1906).

Διωγμοί ελληνικών πληθυσμών στα βουλγαρικά παράλια του Εύξεινου Πόντου, 1906

Παπαναστασίου, Ιωάννης, *Αι τρομεραί φρικαλεότητες της Αγκιάλου και των λοιπών εν τε τη Ανατολική Ρωμυλία και Βουλγαρία ελληνικών κοινοτήτων* (Αθήνα 1907).

Φώτιος, Ειρηνοπούλεως, *Επίσημα έγγραφα και ιστορικά σημειώσεις περί της βουλγαρικής πολιτικής και των βουλγαρικών κακουργιών προς εξόντωσιν του ελλητισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας (1878-1914)* (Αθήνα 1919).